

на стъпка. Възпитанието в самото семейство отрича тази крайна мярка. Рядко се стига до официален раздяла на съпрузите, въпреки че още в документи от XVI век се регистрират такива случаи. Регистърът от 1523 г. споменава за развод на циганката Айше, дъщеря на Мустафа, която се развежда с циганина Курд, син на Абдуллах – тя живее в махалата Балък пазар, София. Не се упоменават причините за този акт (Иванова 1998: 67). В османските съдебни регистри на Солун от XVIII век е записано желанието за „хул“ развод (развод по желание на жената – б.а.) от циганката Раби`а към мъжа ѝ Мустафа (Ginio 2004: 123).

И в началото на XX век в традиционния брак мотивите за разтрогването му са различни. Циганите се женят на малка възраст – жените не са достатъчно големи, за да раждат деца. Разводите през този период (преди да имат деца) са лесни. Сватосване се договаря между родителите и момчето трябва да плати определената сума за момичето. Тя се плаща на части, за да стане сватбата. Когато момчето не плати, родителите на момичето я вземат обратно и обявяват нейното връщане в родния катун. Друг мотив за развод може да бъде отказ или невъзможност на мъжа да осигури условията от договорката с родителите ѝ. Когато се родят две-три деца след ранния брак, разводите стават по-рядко явления (Petulengro 1915-16: 20).

Когато го има, разводът обикновено е *мъжко решение* и се осъществява под формата на изгонване на жената от мъжа или от свекървата. Има и случаи, в които жената сама решава да се „разведе“ с мъжа си „Омъжих се на 16 г., аз сама пристанах. Бях омъжена само 25 дни. Не можах да издържа на постоянния тормоз. Свекървата през цялото време ми се караше, още от втория ден. Тя не ме понасяше, но и така не разбрах защо. Когато казах на мъжа си за това, той също започна да се държи лошо с мен. Опитах се да търпя, но не издържах. Не знам как се реших, но се прибрах при родителите си“ (ж., 28 г.). Разведената жена трудно може да се ожени втори път. Тя губи авторитета си в общността и е в особено неизгодна позиция. Трябва да се върне при родителите си и повторно да възприеме статуса на „мома“, дори и да има едно или повече деца.

Общността прави всичко възможно, за да задържи стабилността на брачната институция. При циганите/ ромите идеал за жена е тази, която е преживяла целия си живот с един мъж, а в случай на неговата смърт, не се е оженила повторно. „Един брак трябва да има човек, да има погодия, един мъж трябва да имаш... Заедно остаряхме...“ (ж., 73 г., Кюстендил) (цит. по Петрова, Антонова, Пенчева 2004: 161). Стремелът и желанието на жената да не се раздели с мъжа може да се обясни и със страха да не ѝ тръгне лошо име. То ще се отрази на отношението на околните както към нея, така и към децата ѝ. На нея вече не се гледа с добро. Ето защо най-силната бариера срещу разводите е отново общественото мнение. „В махалата действа „страшен закон“...: в ход